

העדין שבין "תוכן" ל"צורה". הפיענוח של השירים תובע, ללא ספק, מאמץ, משום שהשימוש בשפה אינו שגור ואינו יומיומי. השירים מובנים והרמטיים, אך היחס בין "התכנית" ל"חומר המילוי" נשמר ומבוקר. "הקול" הבודד שומר על "שפיותו" והמערך השירי הכולל נקי מכל "צרימה".

הבאתי כאן שני שירים ויכולתי להוסיף דוגמאות. ככלל ספר יש בזה שירים "טובים" — יותר או פחות, "מדברים" — יותר או פחות, "משכנעים", "חזקים" — יותר או פחות; בכל מקרה, לא "הקריטריון הצורני" מכריע כאן, אלא קריטריון סובייקטיבי (בעיקרו), של העדפה אישית, הפועל לגבי הערכת שירה בדרך-כלל. הקריאה מומלצת. פתח וקרא ותן דעתך על משפטו "האמיתי" כל-כך של פ. קלודל:

"הקשב לךבר באוזני נפשך. הוא נשמע רק משום שחלל".

תמר משמר

שירי האפיפיור בעברית

משירי האפיפיור יוחנן-פאולוס השני; מפולנית; דר' ס. גאלבסקי; הוצ' עקד; 1981; 56 עמ'.

השירה והאמונה הדתית הלכו יד ביד משחרית לתודעה העצמית של האדם. ואין פלא בכך. שתיהן שואבות השראה מהחזון, מהחוויה שמעבר לחיי יום-יום, שתיהן בורחות מהיום האפור לספירות הרוח, הטוהר והאידיאליזציה, לעמקי הנפש, לעולם אחר — או מחפשות צידוק ומחילה לעולם הזה. "ראשית חוכמה בנחמד" — כותב קארול וויטילה ב"הירהור על המוות". ראשית שירה בחוכמה. לא בישוּב-הדעת המשמש אותנו במאבקינו היומ-יומיים, אבל בחוכמה המהווה יסוד הקיום. את החוכמה משיגים באמצעות נסיון החיים המתחבר ליעוד הרוחני שהוא נחלת יחידי סגולה: לא כל אחד נועד להיות חכם, לא כל אחד נולד משורר.

למשאביו הרוחניים של קארול וויטילה — הוא האפיפיור יוחנן פאולוס השני — הצטרף נסיון חיים עשיר. בטרם בחר את הכנסייה כיעוד חייו, הלך בדרכי האמנות, למד ספרות באוניברסיטה, כתב שירים, ניסה את טעם התיאטרון, אך גם עבד כפועל במחצבה ובמסילת הרכבת, היה ספורטאי פעיל. בקיצור, הכיר את החיים לא מבעד לעבר חומת המנזר אלא התנסה בחיי אדם פשוט ופעיל. אבל גם כאשר חבש את הגלימה לא בגד בחיים ולא כל שכן באמנות: הוא המשך לכתוב ולפרסם דרמות ושירים תחת שמות שונים כמו אנדוויי אביין, פיטר יאסיין, סטניסלב אנדוויי גרודה ועוד. בוודאי לא תיאר לעצמו כי מחזותיו יוצגו על במות של יפן והודו ושיריו יתורגמו לרוב לשונות העולם ובין היתר ללשון הקודש.

התרגום העברי של שיריו יצא זה עתה תחת הכותרת "משירי האפיפיור יוחנן-פאולוס השני". יתכן ומוטב היה להוציא, כמו בפולין, תחת שמו של קארול וויטילה, אך אפשר להבין את נימוקי המו"ל בארץ שבה כולם מכירים את השם ואלנסה, אך רבים בוודאי הספיקו לשכוח את שם משפחתו של האפיפיור. אכן, זוהי הוצאה מכובדת עד מאוד של "עקד" עם טקסט כתוב ביד, באותיות דפוס יפות, פרי עמלו של הגרפיקאי יצחק ברין. בייחון הלונדוני "די יוניברס" מ-8 לינואר ש.ד. יש ידיעה על הופעת הספר עם הערה: האפיפיור הסכים לפירסומו בתנאי שינתן לו הטקסט העברי לעיון בטרם יוגש לדפוס. יוחנן פאולוס השני למד עברית בסמינריון התיאולוגי בווארשה.

לא קל היה לסדר מבחר מוגבל שיריו של קארול וויטילה, שכן מדובר בפואמות רחבות, המורכבות משרשרת שירים, שמקשר ביניהם רעיון מרכזי העובר ומתפתח דרכם. למתרגם היתה אפשרות להצטמצם ל-3-4 פואמות, שכל אחת מהן מכילה 14-20 שירים או לבחור מכל סידרה שירים יחידים המהווים שלמות

אילן בשם ואמי בארץ-חיים

מתהפך אני על יצועי — ואמי פקברה. עצומות עיני וארבות-עיניה פקוחות לרוחה. קולי רוטט, והיא תהסה אותי בטורי שנים מאימות. אני פקברי — ואמי בארץ-חיים.

לעצמם. הוא בחר באפשרות השניה ובוזה השיג רבגוניות תימתית של שירי הקובץ. הפואמות "המחצבה", "דיוקנו של הקירנא", "הכנסייה", לידתם של המוודים" תורגמו כמעט בשלמותם ואילו מהסדרות האחרות כמו "שיר זוהר המיים", "מחשבה מרחב מזור", "האם" וכד' נלקחו 3-4 שירים מכל אחת.

שירתו של קארול וויטילה היא מדיטאציה, הירהור פיזי-פילוסופי חדור רוח הומניסטי-דתית. שיריו תקועים בשרושיהם עמוק באדמה, כמו עץ המהווה מוטיב החזר לעתים קרובות ביצירתו. ודווקא סמלים ומנחים דתיים באים בשיריו לביטוי חיצוני מועט. המציאות היא המשמשת נקודת מוצא להירהור, כשהסתכלות המעמיקה מבססת את תוכנו החיצוני והפנימי של השיר. בסידרת "לידתם של המוודים" הוא מתאר תווי הפנים של האיכרים בעת טקס פולחן הברית באחת הכפרים ההרריים. הוא יודע כי "העין משקפת מחשבה" והשטח מתחבר אל המשורר החבוט. הוא מרגיש כמו סייסמוגראף את רעידת השדה החשמלי במשחק הקמטים על מצחו של הכפרי ומנחש — או שוא מכתוב — מחשבות האדם המקבל את הסאקרמנט.

דרך דיוקנו של שמעון מקירה, אשר אולץ לעזור לישו בנשיאת הצלב, הוא לומד להבחין בדיוקנים של אנשים אחרים אשר בעל-כורחם חייבים לשאת את צלב החיים — שלא שלהם, ובכל זאת שלהם. זהו אוסף מעניין של תריסר דיוקנים פיזיים, בעלי נימה פילוסופית-חברתית-דידקטית עם שאלות ריטוריות כביכול, אך נורקות כאילו בהיסוס, בחשש שמה מי שאליו הופנו לא יקבלם ברצון והבנה. יש כאן דיוקן של "העיוור" ("כיצד תלמדני כי יש רעות מחוץ לאלה שלנו? התוכל לשכנענו כי טמון אושר בהיות עיוור?"), של שחקן המגלם דמויות רבות ("האין האחרים שהצטופפו פנימה מעוותים את האדם שהוא אני?"), של נערה שמצאה אכזבה באהבה ורואה את רוק את הטרגדיה שלה ("את חושבת שאת מרכז הכל/ לו רק יכולת לתפוס שאיך כל זאת/ הוא המרכז/ והוא, גם הוא אינו מוצא אהבה"). הוא מסתכל כדאגה לילד ההולך וגדל ("התקלקל את זה אשר החל בתוכך? / התפריד תמיד טוב מן הרע?") אלה הן שאלות שהחיים אינם משיבים להן תשובה חד-משמעית. אך עוד יותר חמורות הן השאלות אותן שואל הפועל במפעל המכונות, אשר מתחת לאצבעותיו יוצאות לימוזינות מפוארות, אבל לא הוא יושב ליד ההגה "את קולו גזלו — המכונות הן המדברות" — או הפועל במפעל הנשק הטוען כי אין בידו להשפיע על גורל כדור הארץ ואינו גורם למלחמות, אך כשהוא יוצר בריגים הוא מכין "חלקי השמדה"... "אף כי כל אשר יצרתי מעוות/ אין רעת העולם מעשה ידי, ברם, הדי בכך? ...? "במי אני נאבק? למען מי אני חי? / אלה הן חשבות חזקות מן המילים/ אין תשובות. / שאלות כאלה אין לשאול בקול רם. עליך רק לחזור בכל בוקר בשעה שש." "הצדק קורא למרד — אך נגד מי המרד?" — זהו סיומה של הפואמה על שמעון מקירנה ואם גם הפסוק מתקשר עם הקירנאי המבחין בעינו של ישו המסתכלת עליו — הרי הוא הולם את כל חלקי הפואמה וכן את החיים עצמם. האפיפיור אשר עבד בעצמו במחצבה מבין לרוחו של הפועל: "אכן אני מכירכם, אנשים מפוארים חסרי

גינונים והליכות". הפואמה "מחצבה" היא מעין אנדרטה לפועל שאיננו רק "דמות גרידא בין אבן לאלה/ שנגור דינה למשגה וגדולה". הדי הלב — החיצוני והפנימי — הם היסודות שעליהן מושתתת הפואמה וההירהור, אבל "כפות הידיים הן נוף הלב". בידיים האוחזות את הפטיש בא לביטוי הכעס אבל כפטישים טמונה אהבה הנובעת מן הלב "ובאנשים צומח האיוון שמשגיגה האהבה מבעד לכעס."

קרול וויטילה, משורר בעל השראה והוגה דעות מעמיק משתדל לחשוב את המחשבה עד תומה. כשהוא נשען על עמודי הדת והאתיקה הוא מעביר בשיריו את המציאות למישורים אחרים, לספירות של קונטמפלציה פילוסופית, לספירות מיסטיות — אבל כשהוא חושב על המולדת (בסידרה שלא תורגמה דווקא), כאשר "מגיע ללב הרמה" לא יכול להגביל אותה למולדת שכלב (שם דווקא אין לה גבולות) או למיסטריום של שפת האם, כי "המונח מולדת הוא בלתי נפרד מחרות"... "לא נוכל להשלים עם חולשה. חלש הוא העם המשלים עם תבוסתו, השוכח כי הוא נשלח על מנת להיות דרוך עד שתבוא שעתו. השעות תמיד חוזרות על לוח השעות הגדול של ההיסטוריה"... "את החרות יש לכבוש שוב ושוב — אי אפשר סתם להחזיק בה..." "ככל מאורך אתה משלם בעד החרות" — פסוקים אלה תלשתי מטקסט די מיסטי ביסודו על משמעות החרות שהיא גם מתנה וגם מאבק, ואני מרשה לעצמי לחשוב כי כיום יסכים המחבר המכובד של קטעים אלה גם לפירושם הגשמי.

תרגומו של ד"ר ס. גאלבסקי (רופא מוכר בלונדון) שואף לצימצום הפסוק ולהבלטת הרעיון, לפעמים על חשבון הדיוק. אודה שאותי לא תמיד סיפק הדבר. אולם הקורא המצוי שלא ישווה את המקור הקשה להשגה בישראל, עם התרגום הינה בוודאי מרמתם הפיזית והפילוסופית הגבוהה של השירים.

נתן גרוס

נקודת מבט (המשך)

תל-אביב בירושלים

תערוכת בוגרי המדרשה למורי אמנות ברמת-השרון בית האמנים — ירושלים

ד"ר גדעון עפרת, הממונה על התערוכות במקום, לשנה, הזמין את יאיר גרבוז להיות אוצר אורח באחת מן התערוכות שתכנן. גרבוז אסף את קולקציית המציגים ב"שנער" בתיאורס אותה לירושלים. לא ברור עד היום אם נפל על ירושלים זוהר שכינה עקב תערוכה זו, אבל ברור לגמרי שהחבורה מתקרבת למסד בצעדים בטוחים. לא אמרתי אף מילה על התערוכה? אין מה להגיד.

אוסוולדו רומברג

עבודות חדשות גלריה "ג'מל" ירושלים

הדרום-אמריקני הסוער אוסוולדו רומברג — צייר, מורה, ומנהל המחלקה לאמנות ב"בצלאל", מציג עבודות חדשות. האסתטיקה המלומדה של תולדות האמנות, והאנאליות, שהיו עיקר עיסוקו של רומברג בתערוכותו במוזיאון ת"א לפני כשנתיים, פינו מקומן ל"קיצור דרך" קטן אל תודעתו של הצופה הפוטנציאלי. הוא מצייר כתמים או קווים צבעוניים על פרודוקציות של פיקאסו, סזואן, ורמיר, לאונרדו דה-וינצ'י, ואן גוך, רטאר ועוד.

צריך "לתפוס" את רומברג נכון, לא להיתפס לפאניקה של רצינות. חוסר יכולתו של הדור האימפוטנטי הזה לנוע בקרסולי "הגדולים" מוליד פרובוקציות אינטליגנטיות, ה"חזרה לציור" עושה שמות בלא-אינטליגנטים. רומברג עושה עכשיו "דאדא" אינטלקטואלי לאלה "שקוראים" את כתביו. הוא זורק צבעים בחוסר אחריות והיר, ופה ושם מתאים את הנונים, עובד על ניגודים, והולך נגד הכיוון הקודם של עצמו (כלומר עם הצבעים האוטונטיים של הפרודוקציה). יש שלוש אפשרויות: 1. מי שאוהב פרודוקציות, ישיך לאהוב אותן בלי רומברג; 2. מי שמבד עז פאטוטי "אולד מאסטרס", לא יסלח לרומברג; 3. מי שאוהב את רומברג, יתלה אותו. האמן ודאי מעדיף את האפשרות האחרונה בתנאי שתהיה בסלון.